

**Speech Mariëtte Hamer bij haar installatie als voorzitter van de SER
9 oktober 2014**

Introductie

- Dank voor uw aanwezigheid hier vandaag. Wiebe, dank voor de mooie woorden. Het leek alsof je niet was weggeweest. Mijn open en transparante gesprek met Wiebe heeft de doorslag gegeven om deze functie te aanvaarden in deze estafette. Ik deel met jou de ambitie om de dynamiek in de SER verder te verhogen. Ook dank aan Hans de Boer en Ton Heerts voor hun bevlogenheid. Minister Asscher, Lodewijk, dank voor de brief met aangekondigde adviesaanvragen. Ik zie daarin een mooi palet relevante vraagstukken waar we graag mee aan de slag gaan. In deze maand heb ik bij de SER – samen met de professionals hier – lopen denken over wat te gaan doen. Tussen twee functies in heb ik de tijd genomen voor deze exercitie.
- In dit laatste deel van het programma wil ik u meenemen in mijn visie op deze bijzondere plek voor dialoog en consensus. Bij de overgang van de Tweede Kamer naar de SER heb ik me weer eens verdiept in de vraag hoe er van buitenaf naar Nederland wordt gekeken. Woorden die al snel vallen zijn: klein, welvarend, dichtbevolkt, tolerant, groen, bezig, stabiel, georganiseerd, gezond, innovatief. Vanaf de maan gezien zijn wij de bestdraaiende stad ter wereld.
- Dat zijn we uiteraard niet zomaar geworden. Het organiseren van slimme manieren van samenwerken loopt als een rode draad door onze geschiedenis. De kracht van Nederland ligt volgens hoogleraar economische geschiedenis Van Zanden al 1000 jaar in samenwerking tussen verschillende groepen in de samenleving en het effectief overbruggen van verschillen.
- Na een aantal jaren van polarisatie mogen we het weer hebben over nieuwe vormen van samenwerking. Om mij heen, in een breed deel van de samenleving, proef ik de behoefte om weer op zoek te gaan naar wat ons samen brengt en verbindt. Het Sociaal Akkoord is daar een treffend voorbeeld van. Maar ik zie de wens tot verbinding veel breder in onze samenleving, zowel tijdens hoogtepunten als de Olympische Winterspelen en het WK en misschien nog meer tijdens dieptepunten zoals het collectieve verdriet om de ramp met de MH17.

Samenwerking hard nodig, agenda voor Nederland

- We komen uit een hectische periode. In deze snel veranderende tijd hebben we die samenwerking hard nodig. De dynamiek waar we namelijk mee te maken hebben, is vele malen groter geworden en zorgt voor enerzijds nieuwe mogelijkheden, maar anderzijds ook voor een gevoel van onzekerheid. Ik zie hierin een agenda voor Nederland en dus voor de SER. Dit zal ik neerleggen in vijf hoofdvragen.
- Ten eerste gaat het om de vraag waar we in de toekomst ons brood mee gaan verdienen in de steeds verder globaliserende wereld. Waar halen we onze inkomsten en onze banen vandaan? Hoe gaan we onze positie behouden? We hebben veel kansen. De groei van opkomende economieën en ontwikkelingslanden en de verdere integratie van Europa biedt een innovatief en hoogproductief handelsland als Nederland grote kansen voor economische groei. Internationale handel zit weer in de lift en ons land profiteert als vanouds. Maar tegelijkertijd zijn de geopolitieke conflicten elders in de wereld op allerlei manieren voelbaar in Nederland, met alle risico's van dien. Daarbij hebben we de schaal van Europa nodig om effectief invloed uit te oefenen in de wereld. Wat zijn dus onze kansen en waar zitten de bedreigingen?
- De tweede vraag betreft de nieuwe dynamiek op de arbeidsmarkt: we werken langer door en er is meer behoefte aan keuzevrijheid. Flexwerken, werken als zzp'er en combinatiebanen komen steeds vaker voor. Sommigen beginnen later aan werk, en elke dag komen naast de vaste contracten er nieuwe vormen bij. Deze nieuwe arbeidsrelaties bieden nieuw perspectief op werk voor vele Nederlanders, maar zorgen ook voor meer onzekerheid en vormen uitdagingen aan de SER en de politiek voor onze sociale zekerheid. De SER werkt nu al aan drie belangrijke adviezen over arbeidsmigratie, de toekomstige inrichting van de arbeidsmarkt (en WW) en de toekomst van ons pensioenstelsel. Hoe geven we de sociale zekerheid zo vorm dat ze passende ondersteuning biedt voor alle werkenden en nog meer perspectief op werk op de arbeidsmarkt?
- Ten derde is de vraag: hoe kunnen we mensen toerusten met de benodigde vaardigheden om te profiteren van de kansen die globalisering en technologische ontwikkeling bieden? U weet dat ik veel waarde hecht aan scholing en investeren in onze kenniseconomie. Ik ben dan ook blij dat het kabinet in de brief met adviesvoornemens verschillende aspecten hiervan noemt, zoals het aanbod van stage en leer-/werkplekken, publiek-private samenwerking in het onderwijs, skills van de toekomst, de robotisering en de prikkels voor niet-initiële scholing. Zelf zou

ik hier de vraag aan toe willen voegen hoe we de internationalisering en digitalisering van onderwijs en scholing verder kunnen ontwikkelen.

- Ten vierde speelt de vraag: hoe kunnen mensen voldoen aan veranderende verwachtingen qua werk, en tegelijkertijd meer zorgtaken voor familie en vrienden op zich nemen en meer vrijwilligerswerk doen? En wat zijn de gevolgen van veranderende levensfasen zoals bijvoorbeeld langer leren op school en langer doorwerken. Ook voor de loopbaan daartussenin heeft het gevolgen. Wat is er voor nodig om deze meervoudige verantwoordelijkheden te combineren gedurende verschillende levensfasen? En welk effect zullen de grote decentralisaties van werk en zorg hierop hebben? We zullen dit goed moeten doordenken wat al die veranderingen betreft om de gelijktijdige doelen rond arbeidsparticipatie, arbeidsproductiviteit, zorg en welzijn te kunnen realiseren.
- En ten slotte is de vraag hoe we bij dit alles zorg dragen voor een duurzame en inclusieve groei, die rekening houdt met urgente vragen rond natuur en milieu en gelijke kansen ongeacht afkomst, leeftijd, geslacht of fysieke beperkingen. De SER stimuleert sinds 2008 het internationaal maatschappelijk verantwoordelijk ondernemen van het Nederlands bedrijfsleven. Daar komt nu circulaire economie nieuw bij op de agenda van de SER.

U hoort het, ik zie een brede agenda die gaat over sociaal-economische vraagstukken gerelateerd aan de levens van gewone mensen.

Het organiseren van nieuwe, slimme vormen van samenwerking

- De SER is dé plek om deze vragen van antwoorden te voorzien. In de SER worden immers al meer dan 60 jaar de lastigste debatten gevoerd en oplossingen gezocht. Maar 60 jaar ervaring betekent zeker niet dat alles bij het oude kan blijven. Er gebeurt heel veel, en ook als er iets onverhoopt niet lukt, komt het onderwerp weer terug. Daarvoor verandert de samenleving veel te snel. Volgens de cultuurwetenschapper Van Driel gaan we richting een samenleving 3.0. Dat is een samenleving waarin het onderscheid tussen instituties en individu vervaagt omdat individuen steeds meer zelf de dragers van de instituties worden. Cocreatie komt centraal te staan. We doen het zelf en we doen het samen: in zorg, onderwijs, arbeid. Initiatieven zullen meer van onderop komen.
- En juist daar waar er steeds meer eigen initiatief is, is overleg en samenwerking hard nodig. En dat is waar de SER goed in is: organiseren, interacteren en

vervolgens adviseren. De SER zal goede adviezen blijven geven. Waar we meer accent op moeten leggen is: expliciteren en signaleren.

- Met expliciteren bedoel ik dat we niet klaar zijn met werk als het advies is vastgesteld. We treden niet alleen in contact met de samenleving om informatie op te halen en om te kijken wat we ermee kunnen in een advies. Hoorzittingen, rondetafelgesprekken, internetconsultaties en dialoogbijeenkomsten in het land zullen ook steeds meer het begin zijn van een gesprek dat doorloopt. Juist als het advies is vastgesteld, om te kijken of bijstellen nodig is. Een gesprek waarin we uitleggen wat we adviseren en waarmee we volgen hoe het advies uitwerkt in de praktijk van sectoren en regio's, gemeenten en bedrijven. Daaruit zullen ook verdere bijstellingen kunnen volgen op basis van de praktijk. Daarom is het belangrijk dat dit huis zich verbreedt met allerlei overheden, organisaties en bedrijven, die steeds onderling weer met verschillende situaties te maken hebben.
- Wiebe Draijer mag in dit opzicht gerust een 'polder innovator' genoemd worden. Hij heeft laten zien dat je met meer dan veertig partijen een betekenisvol akkoord kunt sluiten over energie in de toekomst en duurzame groei. Maar ook dat de borging en uitvoering in de praktijk van zo'n akkoord minstens even belangrijk is. De borgingscommissie Energieakkoord van Ed Nijpels is zo essentieel, omdat er kritisch wordt gevolgd of de afspraken worden nagekomen. Daar mag je elkaar ook best pittig op aanspreken. Ik ben erbij geweest, het was levendig en 'met constructieve spanning'. Ook de meest kritische partij wilde mee blijven doen. Als je maar samen verder gaat. Ik zie dat als een goed voorbeeld van hoe de SER vernieuwend kan werken. Ik voeg daar nog een element aan toe. Ook wetgeving heeft een steeds kortere actualiteitswaarde. Je legt vast welke ontwikkeling gaande is, wat je wenselijk vindt en hoe je wilt bijsturen. Maar, zoals gezegd, de dynamiek is groot. De samenleving ontwikkelt zich en de arbeidsmarkt houdt zich niet als vanzelf aan alle wetten. Ik wil dat de SER ook de invoering volgt van voor ons relevante wetgeving en aangeeft wat werkt en wat niet. Dat kunnen we doen met wat ik noem de 'SER-signaleringen'.
- Dat kan ook zonder dat er een advies in de maak is. Vorig jaar kaartte de SER uit eigen beweging de samenhang van bankwezen, woningmarkt en pensioenfondsen aan. Ik denk dat zo'n soort overkoepelende blik goed bij de SER past. Het gaat ook om signaleringen heel dicht op de directe leefwereld van mensen: waar lopen mensen tegenaan bij het combineren van arbeid en zorg? Wat zijn ontwikkelingen in de praktijk van de arbeidsmarkt waar we meer op in moeten spelen? Het organiseren van dialoogbijeenkomsten of een internetconsultatie kan al een wezenlijke stap zijn om zulke nieuwe vragen te agenderen. Dat doen we omdat ik er

heilig in geloof dat het in het belang is van werkgevers en werknemers om samen invulling te geven aan een sterk sociaal-economisch Nederland en de kwaliteit van werken en leven.

- Ik sta te trappelen om voor de samenleving 3.0 meer werk te maken van polderen 3.0. Het mooie van de SER is dat we daarvoor al heel veel partijen in huis hebben.
 - Werkgevers uit bijna alle sectoren, van groot tot klein, inclusief ZZP'ers
 - Werknemersvertegenwoordigers met leden in alle windstreken en sectoren en met allerlei contractvormen en relaties tot werkgevers.
 - En kroonleden, de knapste koppen van Nederland die bereid zijn om goede adviezen tot stand te brengen, juist als dat niet zomaar lukt.
 - En we merken als we andere partijen uitnodigen, zij eigenlijk altijd bereid zijn om mee te praten. Graag zelfs.
- Samen zullen we diverse vormen van rapportages maken: signaleringen, verkenningen, adviezen voor de korte of langere termijn. Vaak zal het resultaat op papier staan, maar ook het overleg en de dialoog zie ik als een waardevol product.

Afsluiting

- Tenslotte. Kort na mijn benoeming kwam de volgende tweet langs: "In plaats van een insluipster in de SER Hilda Verwey-Jonker nu voorzitter Mariëtte Hamer" Hilda Verwey-Jonker trad in 1957 als eerste vrouw toe tot de SER. Als "insluipster in de SER" vertegenwoordigde en bevorderde ze onder meer de financieel-economische belangen van vrouwen, zoals het recht van gehuwde vrouwen om te mogen werken en de beloning van dat werk.
- Ik ben er trots op om in de voetsporen van deze inspirerende vrouw als voorzitter van de SER te mogen aantreden. En misschien kan mijn benoeming, naast samenleving 3.0 en polderen 3.0, ook een beetje bijdragen aan emanciperen 3.0. Ik ben dankbaar voor het in mij gestelde vertrouwen en kijk uit naar de samenwerking met u allen: met beide vicevoorzitters, leden van de raad en uw organisaties, kroonleden en secretariaat, kabinet en parlement. Maar daarnaast ook met alle anderen binnen en buiten deze zaal.
- Uit mijn woorden heeft u kunnen opmaken dat ik de SER meer dan ooit nodig vind. Een instituut met traditie en tegelijkertijd innovatief en vernieuwend. Ik zal mij als uw voorzitter met alles wat ik in mij heb daaraan werken.